

Stödmaterial för genomgång av PPT om Socialstyrelsens underlag Språkförmåga i äldreomsorgen

Detta stödmaterial kan användas som stöd för att gå igenom PPT:n som riktas till politiker och ledning gällande språkförmåga i äldreomsorgen. Läs igenom och välj ut de texter som är användbara och hjälpsamma för ert syfte med genomgången. En del av er har kommit långt i arbetet med språkutveckling och andra ska precis börja.

Till nämnd och förvaltningsledning, bild 1

Socialstyrelsen publicerade i februari 2023 Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling. Underlaget anger Socialstyrelsens bedömning av vilken språkförmåga i svenska som personalen i äldreomsorgen behöver. Presentationen är tänkt att sätta språkutvecklande arbete i ett sammanhang och ge hjälp att förstå hur Socialstyrelsens underlag kan användas.

Vi måste arbeta med språkförmåga i äldreomsorgen, bild 2

De senaste åren har frågan om kompetensförsörjning i äldreomsorgen varit i fokus, både gällande brist på personal och adekvat kompetens för arbetet. Det är centralt att personalen har rätt kompetens för sina arbetsuppgifter för att äldre ska känna sig trygga med den vård och omsorg som ges. Både personalens språkkunskaper och förmåga att kommunicera, muntligt och skriftligt, är grundförutsättningar för att personalen ska kunna utföra arbetet inom äldreomsorgen på ett säkert sätt.

I en rapport från SKR framkommer att framtidens ökade behov av anställda på grund av den demografiska utvecklingen är störst inom äldreomsorgen. Det behövs omkring 58 500 fler anställda fram till år 2031 jämfört med år 2021. Det är en ökning med drygt 31 procent – från cirka 186 000 anställda till cirka 245 000 anställda år 2031. Under samma period går nästan lika

många i pension från äldreomsorgen. Totalt betyder det att äldreomsorgen skulle behöva cirka 111 000 nya anställda för att möta de ökade behoven av omsorg och ersätta de som går i pension.

Ett flertal utredningar har beskrivit brister i äldreomsorgens kompetensförsörjning, och de flesta tar i sammanhanget upp frågan

om språk. I utredningen om regleringen av yrket undersköterska anges bristande språkkunskaper som ett område som behöver stärkas.

Tvåspråkig personal behövs i äldreomsorgen då det blir fler äldre personer med ett annat språk än svenska som har insatser inom äldreomsorgen. Det kan vara någon som invandrat, eller en person som har något av de nationella minoritetsspråken eller teckenspråk som sitt första språk. Det finns också personer som förlorar språk som man har lärt sig i vuxen ålder, efter att ha drabbats av till exempel stroke eller kognitiv svikt. Tillgång till personal som talar samma språk som den äldre blir då en viktig resurs.

Utlandsfödda var år 2000 11,3 procent av befolkningen och år 2021 hade andelen ökat till 20 procent. I takt med att antalet utlandsfödda äldre i Sverige blir allt fler, kommer äldreomsorgen möta en mer heterogen grupp av äldre med vård- och omsorgsbehov än i dag. Därmed kommer även kunskaper i andra språk än svenska vara viktigt inom äldreomsorgen.

Äldreomsorgslyftet ska stärka kompetensen inom den kommunalt finansierade vården och omsorgen om äldre genom att ge personal möjlighet att utbilda sig på arbetstid. Inom ramen för äldreomsorgslyftet är följande språkstudier godkända:

- Kurser i svenska i kombination med utbildning till undersköterska eller vårdbiträde. Det gäller oavsett nivå.
- Kurser i vårdsvenska. En sådan kurs kan utgå ifrån språkbedömningsstödet Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling.

Språkutvecklande arbete – vad kan det vara? bild 3

Att arbeta språkutvecklande är något som alla på arbetsplatsen behöver göra för att det ska bli framgångsrikt och ge effekt. Chefen har en nyckelfunktion i att skapa förutsättningar men alla behöver engagera sig och delta för att det ska ske utveckling.

Språklig kompetens kan alltid utvecklas. Det sker bäst i den miljö språket ska användas. Språket behöver användas tillsammans med andra som redan kan det i en trygg och tillåtande atmosfär. Språkutveckling gynnas av att

chefer och medarbetare lyfter fram frågor om språk och kommunikation och skapar en språkutvecklande miljö.

Särskilda satsningar till de som behöver höja sin språkförmåga är ett sätt att arbeta språkutvecklande. Socialstyrelsens underlag kan användas såväl i bedömning av språkförmåga som ett underlag för att ta fram språkhöjande insatser.

Språkförmåga kan också vara ett område som bedöms i rekryteringsarbetet. Det kan leda till att en nyanställd får stöd i att utveckla sin språkförmåga redan från start på anställningen. I samband med rekrytering kan man inte enbart utgå från en bedömning av den sökandes språkkunskaper. Man behöver även bedöma arbetsplatsens förmåga att stötta nyanställda i sin fortsatta språkutveckling på arbetsplatsen.

Språkutvecklande verksamhet, bild 4

Det är bra om chefer, rekryterare och arbetskamrater känner till hur språket fungerar för en person som håller på att lära sig det. Det är viktigt att veta hur man som förstaspråkstalare kan underlätta kommunikationen och stödja en arbetskamrat som vill utveckla sitt språk. Att språket fungerar i samhället och på arbetet är ett gemensamt ansvar för alla som talar svenska, både för andra- och förstaspråkstalare. Som förstaspråkstalare är man en resurs och ett stöd för den som lär sig svenska i vuxen ålder. Oavsett hur långt en andraspråkstalare har kommit i inläringen av svenska, är det i tal eller skrift med andra svensktalande som språket testas och kommer till användning.

Att prata om språk, språkbrister och språkutveckling innebär att komma nära individens integritet och självkänsla. Därför är tillit och bra ledarskap, samt en tillåtande, trygg atmosfär centralt på arbetet.

Utbildningar i svenska är basen för att lära sig ett nytt språk, men det räcker inte. När den som har studerat svenska kommer till en arbetsplats fortsätter inte språkutvecklingen automatiskt. För att språket ska fortsätta utvecklas behöver personen träna och utveckla språket tillsammans med andra. Det behövs strukturer som stöttar språkutvecklingen på jobbet, och ett öppet och tillåtande klimat kring språkfrågor.

Alla vinner på att arbeta språkutvecklande, bild 5

Alla vinner på språkutvecklande arbetsplatser. Det leder till färre missförstånd, bättre kommunikation och bättre arbetsmiljö samt ökad kvalitet för brukare.

Många fler än andraspråkstalare gynnas av att arbetsplatsen arbetar språkutvecklande. Vikarier och praktikanter är exempel på grupper som kan behöva stöd för att komma in i rutiner, traditioner och i språkbruket på arbetsplatsen. Ett språkutvecklande arbete, som till exempel att ta fram textmallar eller samtalsmallar för vanligt förekommande kommunikation, gynnar också fler än bara andraspråkstalare. Det kan öka effektiviteten och fungera som stöd också för många förstaspråkstalare.

Att rusta medarbetare med språkkunskaper kommer inte bara lyfta äldreomsorgen utan också individen. Dessutom gynnar det hela arbetslaget om alla kan göra allt som arbetet innebär.

Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling, bild 6

Underlaget är utformat för att kunna anpassas till lokala behov och förutsättningar. Behov och förutsättningar ser olika ut i olika verksamheter. En del har arbetat språkutvecklande länge och har rutiner, strukturer, stödfunktioner, kunskap och en lärande kultur medan andra ser sig mer som nybörjare inom språkutvecklande arbete.

I samtal med chefer och HR framkommer att Socialstyrelsens underlag är omfattande och kan vara svårt att arbeta med. När vi har träffat medarbetare och språkombud har bilden delvis ändrats. De har i större utsträckning gett uttryck för att de känner igen sig i beskrivningarna i kompetensområdena och den beskrivna språkförmågan. Underlaget ger dem både bekräftelse och stöd i arbetet. Vi tror att underlaget går att använda som det är i arbetsgrupper men att det kan behöva delas upp och anpassas till verksamheternas förutsättningar.

Vi vill också tipsa om Vård och omsorgscollege arbete med språkombud och övriga insatser och utbildningar. Socialstyrelsens underlag och Vård- och omsorgscollege material kompletterar varandra i språkutvecklande arbete.

Socialstyrelsens underlag bygger på Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor och gemensam europeisk referensram för språk, GERS. Båda dessa finns publicerade om man vill fördjupa sig och länkar finns i slutet av presentationen. Underlaget bygger också på lag och föreskrift som är relevant för äldreomsorgen.

Språkbedömning vid rekrytering, bild 7

I Socialstyrelsens stöd ”Språkförmåga i äldreomsorgen” (på sidan 8) finns exempel på språkliga aktiviteter som personalen i äldreomsorgen behöver klara av. Exempelen kan användas som underlag för att utveckla checklistor och mallar att använda i samband med rekrytering för att bedöma om en sökande har den språkförmåga som behövs. Om den sökande inte når upp till den språkförmåga som behövs, men ändå erbjuds anställning, kan underlaget användas i arbetet med att planera och lägga upp språkutvecklande insatser för att den nyanställde ska nå målen.

Styrning och ledning, chefens roll, bild 8

För att verksamheten ska leva upp till krav på god kvalitet enligt 3 kap. 3 § socialtjänstlagen och för att en språkutvecklande kultur ska utvecklas har chefen en viktig roll. Medarbetare behöver tydligt stöd från chefer för att arbeta språkutvecklande. Tillgång till tid är en viktig förutsättning. Det stöd chefer ger avgör till stor del medarbetarnas möjligheter att utveckla den egna kompetensen. Särskilda satsningar till de som behöver höja sin språkförmåga är chefens, och ytterst nämndens, ansvar utifrån kravet på kvalitet i socialtjänstlagen.

Chefen behöver kompetens i att leda språkutvecklande arbete, bild 9

Exempel på utbildning och kompetensutveckling för chefer.

- Fem nycklar, Vård och omsorgscollege. Utbildningen vänder sig till dig som är chef och vill skapa en språkutvecklande arbetsplats oavsett om du har språkombud eller om du funderar på att satsa på det. Utbildningen kan också lämpa sig för HR-personal, verksamhetsutvecklare med flera.
- Språkutvecklande arbetssätt på arbetsplatsen, Stockholms universitet. Distanskurs. I kursen presenteras teorier om språk och språkutveckling med olika arbetssätt som främjar en kontinuerlig språkutveckling på arbetsplatsen. Ett praxisnära projektarbete på en arbetsplats eller en fiktiv arbetsplats ligger till grund för en examinerande uppgift i kursen.

Vad är nästa steg? Bild 10

Exempel på frågor som kan vara bra att diskutera handlar både om nuvarande läge och att planera för fortsatt utveckling. Hur arbetar ni med

frågan om språk i äldreomsorgen? Hur behöver ni utveckla verksamheten så att ni lever upp till kravet på god kvalitet? Fundera på vad som fungerar bra och vad ni behöver utveckla. Behöver ni fatta några beslut och i så fall vilka?

Lycka till!